

---

**PRIKAZ**

---

**Živan Tanić, BEOGRADSKA PREDGRAĐA I PRIGRADSKA NASELJA, Institut društvenih nauka, Centar za sociološka istraživanja, Beograd, 1989.**

Ova studija spada u sociologiju naselja, tj. u urbanu i ruralnu sociologiju. U njoj se na uspešan način dopunjavaju teorijski okvir istraživanja i empirijsko istraživanje. Teorijski okvir se sastoji u korektnoj interpretaciji relevantne strane, pretežno francuske, i domaće literature iz urbane sociologije i operacionalizacije teorijskih pojmova za empirijsko proučavanje predgrađa i prigradskih naselja. Empirijsko istraživanje je zasnovano na zvaničnoj statističkoj evidenciji, odnosno na posleratnim popisima stanovništva, a naročito na popisima iz 1971. i 1981. godine. Istoriografska analiza na sekundarnim izvorima i neposredno posmatranje su takođe uspešno primenjeni. Tanićevo primarno iskustvo stečeno ranijim i sadašnjim življenjem u Sremčici, jednom od proučavanih naselja u opštini Čukarica, doprineli su stvaranju svojevrsne "sociološke ispovesti" koja obiluje dobrim zapažanjima specifičnosti u svakodnevnom životu pojedinih naselja. Šteta što pored ovih elemenata posmatranja sa učestvovanjem nije bilo finansijskih mogućnosti i za anketno istraživanje.

Predmet Tanićeve studije je društveno i teorijski interesantna i sociološki nedovoljno obrađena tema: preobražaj beogradskih predgrađa i prigradskih naselja kao lokalnih društvenih zajednica. Tanićevo istraživanje je obuhvatnije od dosadašnjih parcijalnih socioloških istraživanja procesa suburbanizacije, rurbanizacije i periurbanizacije naših velikih gradova. Ono se usredsređuje na dvadeset sedam naselja na južnim padinama beogradskog atara.

Sociološki pristup proučavanim pojavama je obezbeđen tako što su glavni procesi u globalnom društvu - industrijalizacija, migracije, urbanizacija, deagrarizacija, deruralizacija itd. - povezani s prostornim,

demografskim, ekonomskim, socijalnim i kulturnim promenama beogradske bliže i dalje periferije. Osim toga, sociološki pristup se ogleda i u posmatranju proučavanih lokalnih društvenih zajednica u njihovom totalitetu, tj. kao globalnih oblika društvenog života. To znači da su razmotrene sve glavne delatnosti i funkcije svih naseobina: proizvodna, stambena, saobraćajna, rekreativna, obrazovna, zdravstvena, kulturna, itd. Posebnu vrednost studije daje istorijski prikaz razvoja Beograda i njegove okoline od najranije prošlosti do danas pisana na osnovu odabrane istoriografske i urbanističke literature. Jedan od najzanimljivijih zaključaka iz te istoriografske analize jeste da je dugo vremena suprotnost između grada Beograda i njegovih okolnih sela bila zasnovana na etničkim razlikama žitelja pomenutih naselja. Docije su etničke razlike ustupile mesto ekonomskim pa i političkim razlikama.

Tanić je kao iskusan istraživač reljefno predstavio protivrečnosti i neusklađenosti u procesu metropolizacije Beograda. Pokazao je kako se u radijusu od 15 do 20 kilometara od Beograda odvijaju ubrzani procesi urbanizacije i rurbanizacije koji rezultiraju u "haosu s nametnutim redom". Taj "haos" se sastoji od: suburbije, satelitskih naselja, agregatnih prostornih zajednica, poluurbanih naselja, seoskih naselja i vikend naselja. Od 27 proučavanih naseobina na južnoj strani Beograda koja su do nedavno bila sela danas ima samo 5 sela. Tačnije, samo u pet naselja poljoprivredno stanovništvo čini većinu stanovnika. Osnovno arhitektonsko-urbanističko obeležje posmatranog područja jeste masovna legalna, ali i polulegalna i ilegalna stambena izgradnja. Drastičan primer je naselje Kaluđerica sa oko 7000 bespravno podignutih porodičnih stambenih zgrada.

Posle složene i brižljivo dokumentovane analize postojećeg stanja Tanić s razlogom kritikuje razvojnu politiku Beograda uopšte i njegovog najbližeg okruženja posebno. Njegova kritika je potvrdila gledište po kome se suprotnost "ruralitet-urbanitet" pojačava umesto da se ublažava onda kad se smanjuje suprotnost selo-grad. Postoji zamenjivanje suprotnosti i sukoba. Urbano društvo je obeleženo degradacijom i iščezavanjem sela i seljaka i iščezavanjem sela i seljaka i iščezavanjem i neizmernim razlivanjem onoga što je do sada bio grad (Lefevr).

Tanić je ubedljivo pokazao da je velegrad doista projekcija globalnog društva u prostoru. To, pored ostalog, znači da je socijalna mapa Beograda i njegove okoline u znaku izrazite socijalne diferencijacije i segregacije. S tim u vezi, ukazao je na primere sirotinjskih četvrti ("nehigijenska naselja"), bespravno podignutih pretežno radničkih naselja i primere elitnih rezidencijalnih četvrti. Dokazao je da je periferija uglavnom radnička, polutanska, privatnička i seljačka sa enklavama pripadnika srednjih i viših društvenih slojeva u novim stambenim naseljima u društvenoj svojini, u kućama u nizu, u vilama i vikendicama. Statističko-demografskom analizom je pokazao da su stanovi na periferiji gušće nastanjeni i lošije opremljeni od stanova u centralnim delovima Beograda. Izoštenim zapažanjima i statističko-demografskim podacima predstavio je osobnosti pojedinih lokaliteta u morfološkom, demografskom, socio-profesionalnom i kulturnom smislu. Ono što je zajedničko svim ovim inače raznorodnim naseobinama jeste njihova preterana zavisnost od centralnog dela Beograda u kome postoji superkoncentracija radnih mesta i različitih usluga. Na taj način se još jednom potvrdilo da se ideja o policentričnom razvoju Beograda nerazumno sporo ostvaruje. Sredstva za kolektivnu potrošnju (objekti društvenog standarda) su izrazito neravnomerno prostorno i društveno raspoređena tako da su periferni, osobito radničko-seljački delovi Beograda,

oskudni u pogledu objekata dečje zaštite, zdravstvene zaštite, snabdevanja, kulturne ponude, javnog prevoza, itd.

Tanić je slikovito prikazao kulturnu panoramu tradicionalnog sela i razvijene neformalne veze tradicionalne seoske zajednice. Međutim, industrijalizacija i urbanizacija su "srušile tradicionalnu seosku kulturu, ali nisu stvorile nove forme kulturnog okupljanja i delovanja nego su otvorile vrata prodiru surogata maskulture, šundu i kiču, imitaciji i pasivnoj recepciji" (str. 158). Sumorna je ali tačna Tanićeva tvrdnja o tome da je kulturni život prigradskih naselja u znaku institucionalne erozije i kulturne pasivnosti. To je, uz ostalo, učinilo da su mnogoljudna prigradska naselja za sada "slabo integrisane zajednice u kojima se još nije oformio obrazac prostornog kolektiviteta i smisao za zajednički interes, kolektivnu akciju i kolektivnu revandikaciju" (str. 162). Ovakva dijagnoza je nešto na čemu Tanić opravdano insistira, jer, zaista, ako ne postoje uslovi za samopomoć lokalnog stanovništva bitno se smanjuje i efekat eventualne pomoći od strane određenih gradskih službi.

Tanićevo zrelo i veoma informativno sociološko delo bi bilo još preglednije da je dopunjeno sa nekoliko kartograma na kojim bi bili "mapirani" osnovni statistički i demografski podaci i predstavljen prostorni raspored proučavanih naselja u gravitacionoj zoni Beograda. Nekoliko fotografija bi takođe doprinelo jasnosti i reljefnosti sociografskog dela analize.

Možemo zaključiti da smo Tanićevom kompleksnom i sa akribijom pisanom studijom dobili sadržajno bogato i solidno sociološko delo koje će pored sociologa zainteresovati i geografe, istoričare, urbaniste, demografe, ekonomiste i sve one koji se naučno, stručno ili kao "obični" građani brinu za budućnost Beograda i njegove okoline. Sam Tanić može biti siguran da se monografijom o kojoj je bilo reči na jedan od najboljih načina odužio zavičaju i sugrađanima.

Sreten Vujović